

Kirsti Strøm Bull: Studier i reindrifftsrett. Tano Aschehoug. 1997. 149 s.

ANMÄLD AV JUHA JOONA

Rättsliga frågor som hänför sig till renskötsel har undersökts relativt litet. Trots att behovet av forskning har varit uppenbart är det endast få som har varit så intresserade att de har börjat utreda dessa – ur ett sydligt perspektiv – exotiska randområden i rättsordningen. Ett forskningstema av detta slag är utmanande, eftersom problemen kan förstås bara om man samtidigt också är tillräckligt förtrogen med den praktiska sidan av saken. Temat ställer också andra krav. En betydande del av de centrala rättsliga problemen är till karaktären sådana att man i sin forskning förutsätts förflytta sig kanske t.o.m. långt tillbaka i tiden: flera av stadgandena om markdisposition i samband med renskötsel kan förstås enbart utgående från den historiska utvecklingen.

Mot den bakgrunden är det särskilt glädjande att Kirsti Strøm Bull har fördjupat sig i det komplexa och tidvis svårgestaltade system av rättigheter som råder mellan markägar-, renskötsel- och andra markdispositions rättigheter. Objektet för undersökningen är den norska lagstiftningen om renskötsel. Sådan lagstiftning har en person som inte känner till det nationella rättsystemet svårt att ta ställning till. De rättsliga och praktiska problem som hör samman med renskötsel är emellertid i stort sett desamma också i Sverige och i Finland. Till exempel renskötselrättens omfattning, ersättning för skador orsakade av renar och

reglering av renantalet är frågor, där de praktiska problemen och den rättsliga frågeställningen en hel del påminner om varandra. Det är vidare skäl att komma ihåg att renskötsel första gången har normerats rättslig i ett tilläggsprotokoll till Strömstads gränsavtal år 1751. Tilläggsprotokollet, den s.k. Lappecodicillen, var alltså ett avtal mellan Danmark-Norge och Sverige-Finland. För fjällrenskötselns del kan man med andra ord säga att författningsunderlaget har varit gemensamt. Också i den finska renskötsellagstiftningen fanns det länge kvar punkter med rötter i Lappecodicillen.

Arbetet är indelat i sex kapitel. Inledningen består av en översikt över den norska renskötsellagstiftningens utveckling och en presentation av renskötseladministrationen. I kap. 2 utreds renmärknings-systemet och hur man definierar de samer som har rätt att bedriva renskötsel enligt reindrifftslagen. I kap. 3 redogörs för den rättsliga grund och det rättsskydd som hänför sig till rätten att bedriva renskötsel, närmast i situationer av expropriationsrättslig art. Kap. 4 behandlar den egentliga betesrätten och flyttvägar, kap. 5 fördelningen av betesarealen mellan rensköttarna, kap. 6 ansvaret för skador orsakade av renar och kap. 7 tillsyns- och utdrivningsplikten för renägare.

Avvägningen mellan de olika rättsfrågorna är lyckad. Läsaren får en god helhets-

bild av det norska renskötssystemet. Bokens tyngdpunkt ligger dock på markdispositionen och de svåraste och mest tolkningsbara frågor som anknyter till samernas markdispositions rättigheter blir grundligt utredda. Författarens grepp är forskande och problematiserande. Hon har inte ryggat för svåra frågor och hon framför också sitt eget, öppet och konsekvent motiverade ställningstagande.

Den fundamentala frågan gäller grunden för rätten att bedriva renskötsel. Under olika tidsperioder har det lagts fram varierande uppfattningar om renskötsamerna har en självständig, av renskötellagen oberoende markdispositions rätt som grundar sig på sedvana och urminnes hävd, eller om rätten har sin grund i "enbart" lagstiftning.

Författaren går igenom de viktigaste rättskällorna från förgången till modern tid. Trots att rättspraxis har varit något vacklande, sluter hon sig till att såväl lagstiftaren som rättspraxis i dag har godtagit den uppfattningen att det finns en självständig, av lagstiftningen oberoende rättsgrund för renskötseln. Ett sådant rättighetssystem är onekligen unikt i förhållande till fastighetsrättens systematik: Markdisposition i samband med renskötsel regleras primärt i reindrifslagen, men "bakom" den finns en av lagstiftaren oberoende – privaträttslig – nyttjanderätt, som tillkommer samer som uppfyller vissa kriterier.

En sådan systematik väcker givetvis ett flertal frågor. Lagstiftaren strävar i regel efter att i första hand avfatta ändamålsenliga rättsregler med tanke på konfliktsituationer, och mindre efter att i lag fastställa en sedvanerättslig praxis. I princip är det alltså möjligt att renskötsamerna skulle ha en "mer omfattande" eller "mer inskränkt"

markdispositions rätt än vad som anges i reindrifslagen.

Saken kan till en början te sig "akademisk", men så är inte alls fallet. Strøm Bull lyfter fram vissa omständigheter som oundvikligen följer av den civilrättsliga utgångspunkten. Ifall rätten grundade sig endast på reindrifslagen, skulle lagstiftaren ha fria händer att revidera lagstiftningen efter eget behag. Genom att rätten baserar sig på sedvana och urminnes hävd är lagstiftarens kompetens begränsad så till vida att det faktiskt inte går att fritt reducera den markdispositions rätt som hänför sig till renskötsel.

Den civilrättsliga utgångspunkten har dessutom en speciell inverkan även på det praktiska rättslivet. I norsk lagstiftning har man utgått från att ersättning i expropriationssituationer och därmed jämförbara projekt betalas också för skador som renskötseln har åsamkats. Jord- och skogsbruket har däremot en särställning i detta avseende. Strøm Bull påpekar dock att lagstiftningen i fråga baserar sig på den föräldrade uppfattning att renskötseln har reglerats uttömmande i reindrifslagen. Den i dag allmänt erkända uppfattningen om den civilrättsliga utgångspunkten för renskötseln bör beaktas också i dessa situationer. Till denna del hänvisar hon dessutom till motsvarande renskötsellagstiftning i Sverige, där man inte opererar med en dylik indelning.

Den omständigheten att renskötselrätten inte grundar sig på lagstiftning, utan är en rätt som har utvecklats under historiens gång, väcker tankar om man här kunde finna nya perspektiv även på de finska renskötselbedrivande fjällsamernas rättsställning. På bägge sidor om Finnmarken, i Utsjoki och i Enontekis, bedrivs renskötsel

av efterkommande till flyttlappar. Ända tills gränsen stängdes år 1852 – 1854 flyttade man också från dessa områden till kusten för sommaren. Trots att den årliga flyttningen upphörde, fortsatte renskötelsen på fjällområdet. I synnerhet i den nordliga delen av Enontekis, den s.k. finska armen, har renskötelsen fortsatt på många sätt precis som på andra sidan av gränsen. För renskötelsen på området ansvarar i praktiken de tre siida-enheterna på området, och området används också i flera andra avseenden på samma sätt som beskrivs i kap. 5 om arealfördelningen inom renskötelsdistrikten.

Ur finländsk synvinkel är saken intressant genom att man också i förarbetena till den finska renskötellagstiftningen har utgått från att renskötelsrätten grundar sig på urminnes hävd; inte heller diskussionen om en av lagen oberoende rätt är fullständigt obekant. Frågan om hur detta skall beaktas i situationer där renskötelsen konkurrerar om området med andra markdispositionsformer har däremot förblivit öppen. Det är emellertid klart att man för den samiska fjällrenskötelsens del snarare skall försöka finna svaret på den norska sidan än på det finska icke-samiska området för skogsrenskötsel, där renskötelsen har en annan historisk bakgrund jämfört med det nordliga fjällområdet.

I den norska reindriftslagen har förhållandet mellan äganderätt till mark och renskötelsrätt sammanjämkats så att det traditionella jord- och skogsbruket är primärt i relation till renskötelsrätten. Å andra sidan har man säkrat tillgången till områden som är nödvändiga för renskötelsen, som till exempel flyttvägar och kalvningsplatser. Där emellan återfinns en brokig mångfald av diverse markdispositionsprojekt, om

vilka det har bestämts att markägaren eller nyttjanderättsinnehavaren inte får använda sin mark på ett sätt som medför betydande skador eller olägenheter för normal renskötsel. Renskötarna skall visserligen i en viss mån anpassa sig till den övriga markanvändningen på området. I sista hand är det högsta domstolen som drar upp gränsen mellan dessa två principer. Av rättspraxis får man i själva verket en tämligen god bild av den rättsställning och det skadeståndsrättsliga skydd som renskötelsen har. I slutet av boken ingår en förteckning över domstolsavgörandena. Vid varje beslut hänvisas desutom till de sidor i boken där beslutet har behandlats.

Den andra sidan av rättighetssammanjämkningen gäller ersättningen för skador orsakade av renar samt utdrivningsplikten. I alla tre berörda nordiska länder förefaller det som om utvecklingen har gått i samma riktning: från ett normalt culpaansvar, där den enskilda renägaren ansvarar för de skador som hans renar har orsakat, har man övergått i riktning mot ett solidariskt och objektivt ansvar. I ett sådant system ansvarar samtliga renägare på ett visst område i regel oberoende av culpa för de skador som renarna har orsakat där. Ett system med solidariskt ansvar är för övrigt det enda som fungerar i praktiken, eftersom det ofta är omöjligt för den skadelidande att utreda vem som äger de renar som orsakade skada.

Ansvaret för skador orsakade av renar är delat. Det objektiva ansvaret omfattar i första hand skador på åkrar och ängar. Skadeståndsansvaret inbegriper däremot inte sådana skador som har skett på lagliga flyttvägar under tillåtna tider.

Kirsti Strøm Bulls bok kan rekommenderas för alla som är intresserade av frågor

om markdispositionsrettigheter i samband med bedrivande av renskötsel. Även om det är fråga om renskötseln i Norge är flera av problemen övernationella. Att känna till de rättsliga förhållandena i grannländerna kan rubba inrotade tankegångar och leda in tankarna i helt nya banor. Alldeles särskilt kan man hoppas att de tjänstemän som ansvarar för renskötsellagstiftningen i Finland kommer att ha boken på sitt bord.

Författarupplysningar:

Jur.lic. Juha Joonas är forskare vid Nordiska institutet för miljö- och minoritetsrätt vid Lapplands universitet, Rovaniemi.

Översättare: (från finska) Lenita Häggblom

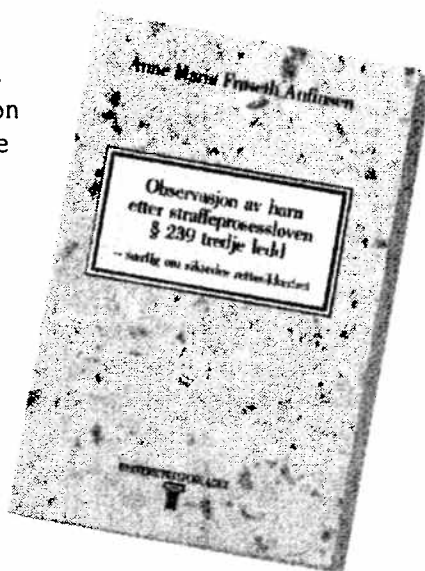
Anne Marie Anfinen

Observasjon av barn etter straffeprosessloven § 239 tredje ledd

– særlig om siktedes rettssikkerhet

Boken gir en grundig redegjørelse for aktørenes roller og oppgaver i forbindelse med observasjon etter straffeprosessloven. De straffeprosessuelle rammevilkårene for observasjonen blir også behandlet. Forfatteren drøfter hvordan reglene om formaning av vitner og forbud mot ledende spørsmål til vitner kan få betydning for observasjonsmetoden. Det blir fokusert på de nye reglenes betydning for siktedes partrettigheter og rettssikkerhet, med særlig vekt på de krav som stilles etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon.

ISBN 82-00-12901-2 – Kr. 228,-

 UNIVERSITETSFORLAGET